

Discourse construction of the reign of Roman emperors Augustus and Nero by Suetonius

Seada Brkan

Faculty of Philosophy Sarajevo
Bosnia and Herzegovina

seadab66@gmail.com

Abstract: *The subject of this article will be the analysis of the application of two modern linguistic approaches to the ancient text. It is about M. Halliday's systemic functional linguistics (SFL) and critical discourse analysis (CDA) through whose patterns we will analyze Suetonius' account of two Roman emperors, Augustus and Nero. Since the language is a strong link between SFL as a linguistic approach and CDA, a movement that unites several different disciplines, including linguistic ones, focused on social change, this article will try to shed light on the role, connection and effectiveness of SFL and CDA in a biographical presentation of a personalities. Critical discourse analysis defines language as a social practice, an essential component of creating social relations and changing them; therefore, it focuses on the language in use - discourse, and analyzes it within the broader social, political, historical, cultural and any other context in which it is realized. This is largely due to SFL, which bases its theory on the purpose of the language and the linguistic choices of the authors. The analysis will focus on creating representations of the origins and military-political personalities of these two Roman emperors based on the transitive structures used by the author; we will observe the author's choices and the application of lexical and grammatical means as well as their combination through two biographical periods. By analyzing the texts through the patterns of SFL transitivity, we will show that the perception of Augustus and Nero's personality as we have it today*

Keywords: *system functional linguistics, critical discourse analysis, transitivity, modality, collocation, context, function, meaning, historiography, biography*

Article History

Received: 17 May 2021

Accepted: 10 June 2021

depends not only on themselves or their achievements, but on the way the author presented them through his own lexical-grammatical choices and their combinations. Discursive analysis will show that objectivity in the depiction of their characters is only an illusion because the whole picture depends on the author's intention to portray them in a certain way, thus influencing the creation of the

Diskurzivna konstrukcija vladavine rimskih careva Augusta i Nerona kod Svetonija

Seada Brkan

Filozofski fakultet Sarajevo
Bosnia and Herzegovina

seadab66@gmail.com

Apstrakt: Predmet istraživanja ovoga članka bit će analiza primjene dva savremena lingvistička pristupa na antičkom tekstu. Radi se o sistemske funkcionalnoj lingvistici (SFL) M. Hallidaya i kritičkoj diskursnoj analizi (CDA) kroz čije ćemo obrasce analizirati Svetonijev prikaz dva rimska cara, Augusta i Nerona. Budući da je jezik snažna poveznica između SFL-a kao lingvističkog pristupa i CDA, pokreta koji objedinjuje više različitih disciplina, pa i lingvističkih, usmjerenih na društvene promjene, ovim člankom pokušat ćemo rasvijetliti ulogu, povezanost i učinkovitost SFL-a i CDA u biografskom prikazu ličnosti. Kritička diskursna analiza jezik definira kao društvenu praksu, bitnu komponentu kreiranja društvenih odnosa i njihovog mijenjanja; stoga je ona fokusirana na jezik u upotrebi – diskurs, te ga analizira u okviru šireg društvenog, političkog, historijskog, kulturološkog i bilo kojeg drugog konteksta u okviru kojeg se on ostvaruje. Tome u velikoj mjeri doprinosi SFL koja svoju teoriju temelji na sorsi jezika i jezičkim izborima autora. Analiza će biti usmjerena na kreiranje prikaza porijekla i vojno-političkih ličnosti ova dva rimska cara na temelju tranzitivnih struktura koje je autor koristio; promatrat ćemo autorove izbore i primjenu leksičkih i gramatičkih sredstava kao i njihovo kombiniranje kroz dva biografska razdoblja. Analizom tekstova kroz obrasce tranzitivnosti SFL-a pokazat ćemo da percepcija Augustove

Ključne riječi: sistemska funkcionalna lingvistika, kritička diskursna analiza, tranzitivnost, modalnost, kolokacija, kontekst, funkcija, značenje, historiografija, biografija.

Historija članka

Received: 17 May 2021

Accepted: 10 June 2021

i Neronove ličnosti kakvu danas imamo ne ovisi samo o njima samima niti o njihovim postignućima, nego o načinu na koji ih je autor predstavio putem vlastitih leksičko-gramatičkih izbora i njihovih kombinacija. Diskurzivna analiza pokazat će da je objektivnost u prikazu njihovih likova samo privid jer cjelokupna slika ovisi o namjeri autora da ih prikaže na određeni način, čime utiče na kreiranje percepcije samih čitalaca.

UVOD

Biografiju kao podvrstu historiografije uveo je u rimsku književnost u I st. pr. Kr. Kornelije Nepot (*Cornelius Nepos*, oko 100–24. st. e.). Koristila se kao način izlaganja života nekih znamenitih ličnosti, pa je i Svetonije (*Gaius Suetonius Tranquillus* * oko 70. poslije Krista; † oko 122. poslije Krista) primjenjuje u svojim pripovijestima o rimskim carevima i drugim historijski uglednim ljudima. Budući da je ovaj rimski biograf radio u dvorskom arhivu, dostupne su mu bile brojne informacije, kako one pouzdanog, zvanično dokumentiranog porijekla, tako i one koje su potekle iz dvorskih ogovaranja i tračeva. U svome znamenitom djelu *Dvanaest rimskih careva* (*De vita Caesarum*) Svetonije daje zanimljive životne podatke o carevima od Cezara do Domicijana. Ovaj rad će se fokusirati na životopise dvojice od njih, Augusta i Nerona, u namjeri da razotkrije kakvu je sliku njihovih ličnosti Svetonije namjeravao izgraditi i u kolikoj je mjeri nastojao i uspio ostati objektivan u svojoj pripovijesti što je i sami cilj rada. Pokušat ćemo uočiti i ukazati na činjenice koje svjedoče o njegovoj neutralnosti u koju se često sumnja budući da se autor oslanjao i na glasine s dvora, kao i na činjenice koje svjedoče o njegovoj pristranosti, subjektivnosti i unošenju vlastitih stavova.

Tokom čitanja biografija obuhvaćenih ovim djelom sasvim jasno se uočava model pisanja i struktura Svetonijevih pripovijesti. Autor u životopis svakog cara uključuje: *porijeklo, odrastanje i odgoj, političke i vojne aktivnosti i postignuća, privatni život, predznake koji nagovještavaju njegovo rođenje i smrt i na kraju samu smrt, oporuku i sprovod*. Ovakva struktura očito je žanrovski uvjetovana jer biografija/životopis obuhvata sve periode života odabranih ličnosti. Pored toga, ovaj žanr ima vlastite kriterije koji ga čine biografskim: sveobuhvatnost, uvrštavanje svih materijala, povoljnih i nepovoljnih informacija bitnih za cjelovit prikaz ličnosti, opis fizičkih i mentalnih svojstava kao i postignuća odabranih likova, komparativnost, tj. uspoređivanje s drugim ličnostima jednakog značaja u datome vremenskom, prostornom, kulturološkom ili političkom kontekstu pri čemu se autor mora voditi etičkim smjernicama vremena, prostora i kulture kojoj

su ciljane osobe pripadale. Valja istaknuti i to da se Svetonije ne drži uvijek hronološkog slijeda životnih perioda nego, kako to u devetom poglavlju o Augustu izravno navodi, razvrstava materiju po sadržini.¹ S obzirom na duljinu rada, nemoguće je obuhvatiti sve navedene cjeline biografija pa smo se usmjerili na dva perioda Augustovog i Neronovog života, *porijeklo i vojnu i političku karijeru* koja podrazumijeva i *postignuća*. Putem modela tranzitivnosti koji uključuje procese, sudionike i okolnosti, ukazat ćemo na to čime se autor koristi, tj. kojim gramatičkim i leksičkim sredstvima, da bi svojim narativom izgradio dva sasvim različita prikaza careva. Naime, jezikom iznosimo vlastite sudove i emocije, prihvatamo tuđe i utičemo na njihovo formiranje, ali i razotkrivamo na koji način autor pomoću jezika predstavlja vanjezičku stvarnost, realnu ili modificiranu, i na taj način nameće ciljanu ideologiju. Primjenom CDA kao teorijskog okvira i SFL-a kao metode nastojat ćemo odgovoriti na istraživačko pitanje: *Može li se autor zaista u potpunosti izolirati od teksta koji stvara, od likova o kojima piše; unosi li svjesno ili nesvjesno samoga sebe, svoje stavove u proces kreiranja teksta?* U radu će, na latinskom jeziku, biti obrađeni ključni primjeri kojima se opisuju ličnosti careva i faktori koji su utjecali na njihovo kreiranje u navedenim životnim razdobljima. Primjeri će, radi potpunijeg razumijevanja, biti praćeni prijevodom na bosanski jezik, a za obje biografske cjeline dat ćemo tabelarni prikaz procesa uključenih u pripovijest i sudionika u čijim se ulogama javljaju August i Neron. Proces i biti identificirani i brojčano, ne samo tipološki.

1. ULOGA SFL-A I CDA U RASVJETLJAVANJU IDEOLOŠKE FUNKCIJE TEKSTA

Kritička diskursna analiza objedinjuje niz teorija i disciplina usmjerenih na društvene promjene, njihove uzroke i posljedice. Stoga ju je teško ukalupiti u jednu definiciju koja ograničava djelokrug njezinih interesovanja pa se češće pribjegava njezinom opisivanju. Neki je nazivaju skupom pristupa socijalnoj analizi diskursa (Fairclough, 2005: 76), a drugi programom i školom (Wodak, 2002: 7). Ono što CDA razlikuje od drugih teorija i disciplina fokusiranih na društvene promjene jeste usmjerenost na njihovu lingvističku dimenziju. Uzroke mnogih društvenih procesa ona traži u ciljanoj upotrebi jezika koje sudionici samih promjena često nisu ni svjesni. Iza takve upotrebe jezika, koja je na prvi pogled spontana, rutinska, sasvim korektna, često se krije ideologija koju autor

¹ *Proposita vitae eius velut summa, partes singillatim neque per tempora sed per species exsequar, quo distinctius demonstrari cognoscique possint. (Dijelove njegovog života kao cjeline, obradit ću pojedinačno, ali ne po vremenskom slijedu, nego po vrstama, da bi se mogli što preglednije prikazati i shvatiti.)* (Aug. 9).

teksta ili govornik prikriveno, ali sasvim svjesno nastoji nametnuti. Pri tome on svoje jezičke izbore prilagođava situacijskoj platformi koju nazivamo kontekstom. Njega čine svi elementi koji utiču na kreiranje *jezika u upotrebi*, tj. *diskursa*, od samih sudionika pa do vremenskog, prostornog, političkog, kulturološkog, historijskog ili ekonomskog okruženja. Kombinacija jezičkih izbora jeziku daje svrsishodnost u kontekstu, čini ga *diskursom*, sredstvom manipulacije čitateljima/slušateljima, kako ga definira CDA.

Ukazivanjem na svjesnu upotrebu jezika kojom određene društvene skupine ili pojedinci dovode do negativnih pojava u društvu CDA nastoji izazvati reakciju drugih sudionika kojih se te pojave tiču, a nisu svjesni onoga što dovodi do njih. Upravo ta dimenzija interesovanja CDA povezuje sa SFL-om koji kao lingvistička disciplina, jezik definira kao semiotički sistem koji nudi niz različitih izbora, a od namjere autora da predstavi vanjezičku stvarnost na određeni način te da tako utiče i na percepciju samoga čitatelja, ovisi koje će izbore napraviti. Svojim izborima autor kreira određena značenja što, prema SFL-u, i jeste stvarna funkcija jezika. U svakome tekstu autor posredstvom metafunkcija gradi tri vrste značenja povezanih s kontekstom, ideacijsko, interpersonalno i tekstualno. To su ujedno i nazivi za same metafunkcije na kojima se zasniva Hallidayeva lingvistička teorija. *Ideacijska* metafunkcija je autorov lingvistički prikaz vlastitoga viđenja vanjezičke stvarnosti; ona ima svoju *ideacijsku* dimenziju, vezanu za sami sadržaj i informacije unutar teksta, i *logičku* kojom su ideje unutar rečenice pa i samoga teksta logično povezane. *Interpersonalna* metafunkcija jezik je realizacija i pokazatelj odnosa među sudionicima datoga teksta, dok *tekstualna* metafunkcija ukazuje na lingvistička sredstva kojima je jedan tekst organiziran, povezan u smisaonu cjelinu, kao i njegov odnos spram drugih tekstova koji se tiču iste tematike.

SFL svojom funkcionalnom analizom rečeničnih elemenata inzistira na povezanosti jezika i društva. Polazi se od pretpostavke da je jezik društveni fenomen i stoga on ne može biti promatran niti analiziran izolovano od društva, nego isključivo kroz njegovu upotrebu u društvu. Njihov odnos smatra se dijalektičkim, tj. međusobno uvjetovanim. Kako naši jezički izbori ovisе o kontekstu unutar kojeg se realizuju, tako i kontekst biva oblikovan upravo tim jezičkim izborima. Ta ideja je poveznica između CDA i SFL-a u njihovim jezičkim i kritičkim analizama. Stoga će nam u ovome radu CDA poslužiti kao teorijski okvir unutar kojega ćemo skrenuti pažnju na Svetonijeve namjere, njegov utjecaj na kreiranje naše percepcije dvojice careva, ideologiju koju nam je nametnuo svjesno ili nesvjesno, a koja je u skladu s njegovim vremenskim, prostornim, kulturološkim i političkim kontekstom. Ruth Wodak et al. tvrde da metoda koja

će biti odabrana ovisi o interesovanju i tendencijama samoga analitičara (1999: 7). Za analizu ovakve vrste pripovijesti metodološki je prikladna SFL jer, kao što je već spomenuto, nudi analitičke alatke kao nositelje kritičke analize na koju je usmjerena CDA.

N. Fairclough nam nudi praktičnu lingvističku analizu koja se može koristiti u okviru kritičke diskurzivne analize teksta. Radi se o analizi tranzitivnosti, tj. identificiranju procesa, sudionika i okolnosti koje grade kontekst u okviru kojega se ostvaruje ciljane jezička reprezentacija. Procesi su gramatički predstavljeni glagolskim oblicima; sudionici su entiteti koji su uključeni u procese i predstavljeni su kroz nominalne skupine dok okolnosti nisu direktno uključene u procese, nego daju dodatne informacije kao što su vrijeme, prostor, kulturološku ili bilo koju drugu pozadinu, pa su najčešće prikazane kroz prepozicijske fraze, adverbijalne i nominalne sintagme.

Svaki proces predstavljen je onom skupinom glagola koji iskazuju njegov sadržaj i uključuje one sudionike koji su usklađeni s njegovom prirodom. SFL identificira sljedeće tipove procesa i njihove sudionike:

- **materijalni** (karakterizirani su glagolima kojima se iskazuje radnja u tradicionalnom smislu: *doći, darovati, nositi, otići* i sl.); njemu pripadajući sudionici su Actor/Agens² (Akter/vršilac radnje), Goal (Cilj), Beneficiary (Korisnik), Scope (Opseg), Iniciator (Poticatelj radnje). Ovdje valja naglasiti da opseg podrazumijeva vrstu objekta koji ponavlja sadržaj glagola što odgovara latinskom unutrašnjem objektu: *pugnam pugnare (biti bitku)*, ili podrazumijeva sintagmu koju zahtijeva određeni glagol: *bellum inferre (unijeti rat/zavojštiti)*; ponekad se javlja i Patient (Trpitelj) procesa;
- **mentalni** (iskazani su glagolima koji izražavaju mišljenje, emocije, stavove, percepcije: *čuti, vidjeti, željeti, mrziti, uživati, bojati se, svidati se* i sl.). Sudionici ovoga procesa su Senser (Doživljač) i Phenomen (Fenomen - ono na što je proces usmjeren);
- **verbalni** (izraženi su glagolima govorenja); njima pripadajući sudionici su Sayer (Govornik), Quoted (Citirano), Reported (Preneseno) i Receiver (Primalac);
- **relacijski** (realizuje se kroz glagole *biti, imati, izgledati* i njima srodne glagole, *postati, posjedovati*); ovaj tip procesa dijeli se na dvije podvrste: **atribucijski**, čiji su sudionici Carrier (Nosilac atribucije) i Attribut

² U radu će biti korišteni prijevodni ekvivalenti sudionika u procesima; u nedostatku odgovarajućeg ekvivalenta, koristit će se njegova engleska verzija; npr. Existent.

(Atribucija) i *identifikacijski*; njegovi sudionici su Identifier (Identifikator) i Identified (Identificirani);

- *egzistencijalni* - proces koji ima samo jednoga sudionika, Existent (Egzistent)

U sistemskoj funkcionalnoj lingvistici postoje i sljedeće sintaktičke oznake: A (adjunkt), S (subjekt), F (finitni glagol), P (predikat), C (complement/objekt). Ovdje treba naglasiti da se sintaktički elementi često ne slažu s funkcijama. Zbog toga je u SFL-u vrlo bitan izbor između aktivnog i pasivnog oblika rečenice jer ono što je objekt (complement) u aktivnoj rečenici postaje subjektom u pasivnoj, a subjekt iz aktivne rečenice postaje adjunktom u pasivnoj; međutim, funkcije aktera i cilja se ni mijenjaju. Za ilustraciju smo izdvojili sljedeći primjer:

Pasivni oblik rečenice: *A quo principe mox Nero adoptatus est.* (Od tog vladara uskoro je usvojen Neron.) (Nero. 6.)

Tablica 1: Prikaz sintaktičkih elemenata i funkcija u pasivnoj rečenici

<i>a quo principe</i>	<i>mox</i>	<i>Nero</i>	<i>adoptatus</i>	<i>est</i>
A	A	S	P	F
Akter		Cilj	materijalni proces	

Aktivni oblik rečenice: *Princeps mox Neronem adoptavit.* (Vladar je uskoro usvojio Nerona)

Tablica 2: Prikaz sintaktičkih elemenata i funkcija u aktivnoj rečenici

<i>Princeps</i>	<i>mox</i>	<i>Neronem</i>	<i>adoptavit</i>
S	A	O	F/P
Akter		Cilj	materijalni proces

SFL razvrstava okolnosti u 10 kategorija: *mjesto, vrijeme, način, uzrok, mjera, do koje mjere, društvo, uloga, toar i pod kojim uglom.*

U ovome radu ćemo promatrati koji procesi prevladavaju, jesu li August i Neron prikazani češće kao aktivni ili pasivni sudionici procesa u pojedinim životnim razdobljima i u odnosu na druge sudionike. Primjena lingvističke analize SFL-a i kritičke analize CDA pokazat će na koji je način kreiranje ličnosti dvojice careva ugrađeno u diskurs, a jednako tako i da lingvistička analiza pomaže u razotkrivanju ideoloških ciljeva, tj. da jezički prikaz vanjezičke stvarnosti ima ideološku ulogu. Naime, kritička diskursna analiza će pomoću leksičko-gramatičkih alatki koje nudi SFL ukazati na način na koji autor može prikazati vanjezičku stvarnost, pozitivno ili negativno, zatim na ugao iz kojega autor percipira i predstavlja odnose među sudionicima u tekstu kao i način na

koji se jedan tekst gradi kao cjelina te njegov odnos prema drugim sličnim tekstovima.

2. STRUKTURE U DISKURZIVNOJ ANALIZI IDEOLOŠKE PREZENTACIJE CAREVA AUGUSTA I NERONA

2.1. Prikaz porijekla careva

Svetonije je porijeklu careva posvećivao po nekoliko prvih poglavlja. Najčešće se već iz prve rečenice da naslutiti njegov stav prema pojedinom caru ma koliko on to pokušavao sakriti i ostaviti dojam da ne čini ništa drugo do li čistog činjeničnog izvještavanja o njihovim životima. Tako nam već prvom rečenicom prvoga poglavlja o Augustu nagovještava kako će o njemu blagonaklono pripovijedati iznoseći informaciju o ugledu njegova drevnog roda: *Gentem Octaviam Velitris praecipuam olim fuisse,...* (*Rod Oktavijevaca bio je nekada ugledan u Velitri,...*) (Suet. 1908: Aug. 1) Kako bi istaknuo značaj Augustovog porijekla, koristi **relacijski atribucijski** proces *bio je*, u latinskom jeziku iskazan infinitivom *fuisse* što klauzu ne čini nefinitnom jer se ovaj infinitiv javlja kao sastavni dio ACI³ konstrukcije koja zamjenjuje čitavu rečenicu, u ovom slučaju iskazanu prošlim vremenom. Sudionici u ovome procesu su Nosilac atribucije *Rod Oktavijevaca* i Atribucija *ugledan*. Pored toga, rečenica sadrži i Okolnost vremena *nekada* i Okolnost mjesta *u Velitri*. Prošlo vrijeme, iskazano infinitivom perfekta aktivnog⁴, relacijskom procesu daje historijsku notu, naglašava se staro porijeklo i dugotrajnost svojstva na koji je proces usmjeren. Imajmo na umu da je Svetonije jednako tako mogao početi pripovijest o Augustovom porijeklu i nekom negativnom informacijom, ali nije; odabrao je leksiku i tranzitivne strukture kojima je namjeravao uzveličati, a ne uniziti Augusta.

U poglavljima 1 i 2, posvećenim Augustovom porijeklu, najbrojniji su **materijalni** procesi: *ostendebatur* (*pokazivao se*), *consecrata (est)* (*posvećena je*), *faceret* (*prinosio je*), *cepit* (*primio*), *stipendia fecit* (*služio*) i *sl.* Sam August nije Akter ni

³ ACI – accusativus cum infinitivo (akuzativ s infinitivom) je vrlo česta konstrukcija u latinskom jeziku. Ona zamjenjuje čitavu zavisnu, izjavnu, rečenicu i uvedena je aktivnim glagolskim oblikom: *Video discipulos legisse. (Vidim da su učenici čitali.)* Ova konstrukcija uključuje tri obavezna elementa: glagol u aktivnom obliku, infinitiv i akuzativ.

⁴ *Infinitivus* (tj. *modus*) – neodređeni način; infinitiv spada u neodređene glagolske oblike jer za razliku od *verbum finitum* – određeni glagolski oblik, ne označava lice ni broj. Međutim, latinski infinitiv uključuje vremensku dimenziju u svoje značenje pa tako imamo *infinitiv prezenta* koji označava radnju istovremenu s radnjom glavne rečenice, *infinitiv perfekta* označava radnju koja se završila prije nego što je počela radnja glavne rečenice i *infinitiv futura* koji označava radnju koja će se dogoditi poslije radnje glavne rečenice. Dakle, njihovo vremensko značenje određuje se prema glagolu glavne rečenice. Pored toga, svi latinski infinitivi imaju aktivni i pasivni oblik.

jednog materijalnog procesa u ovome periodu jer još nije bio ni rođen. Akteri su njegovi preci, djedovi, pradjedovi, osobe koje svojom ulogom doprinose historijskoj slavi Rima, a procesi su usmjereni većinom na pozitivne Ciljeve koji imaju zadatak posvjedočiti o uzvišenom i hvale vrijednom porijeklu cara, na *magistratum* (visoku državnu službu), *rem divinam* (žrtvu), *genus* (rod), *honoribus summis* (najviše državne službe) i sl. **Verbalni** procesi nisu tako česti što je i očekivano s obzirom da se radi o narativu, o pripovijedanju i opisivanju starine; upotrijebljeni su u tri slučaja, *declarant* (govore/svjedoče), *scribit* (piše), *exprobrat* (predbacuje) gdje jedino proces *predbacuje* uvodi sudionika Preneseno koji u nastavku rečenice uključuje **relacijski** proces kao uvod u nepovoljnu sliku Augustovog porijekla: *M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat, restionem e pago Thurino, avum argentarium* (Marko Antonije predbacuje mu da je njegov pradjed bio slobodnjak iz okruga Turijskoga, po zanimanju užar, a djed njegov da je bio novčar (Suet. 1908: Aug. 2). **Relacijski** procesi nisu rijetki u pripovijedanju; u ovome dijelu Augustove biografije najčešće su izraženi glagolom *esse* (biti) u prošlom vremenu čime se ističe značaj dubokih korijena njegova porijekla, te glagolima *habēre* (imati), *vocare* (zvati), *defluere* (potjecati). Češći su **identifikacijski**, nego **atribucijski** relacijski procesi gdje se sudionici identificiraju prema poziciji u društvu, funkcijama i službama koje su im u rimskome društvu dodjeljivane, *patricii* (patriciji), *genus equestre* (viteški rod), *senatus* (senat). Upravo u načinu prezentiranja sudionika, tj. namjeri da istakne visoke društvene položaje Augustovih predaka vidimo Svetonijevu namjeru da ga uzvisi i prije nego što se rodio. **Mentalni** proces autor je koristio u uvodnim poglavljima samo u dva navrata, *cavebatur* (određivao je) i *contentus* (est) (zadovoljio se). Prvi primjer, *određivao je*, uvodi imperativne načine iskazane naredbenim konjunktivom *redderentur* (da se prinosi - životinjski drob bogu Martu) i *refferentur* (da se ima davati - ostalo meso Oktavijevcima). Imperativni način korišten je da se njime istakne obaveza iskazivanja počasti Oktavijevcima, Augustovim precima, čime se aludira na počasni položaj ovoga roda u rimskom društvu sličan položaju svećenstva po Starome zavjetu. Naime, dio mesa životinja žrtvovanih Bogu davao se samo njima. U drugom slučaju, *Avus municipalibus magisteriis contentus...* (Djed se njegov zadovoljio municipalnim službama...) (Suet. 1908: Aug. 2) proces ima za cilj ukazati na djedovu skromnost, ali i na nedostatak ambicije; ovdje se očito radi, pored navođenja činjenica iz careva životopisa, i o namjeri autora da ostane bar donekle objektivan, da ne niže samo divljenja vrijedne pretke, nego da navede i one oprečne kako se ne bi činilo da je svjesno naklonjen Augustu. Sudionici su u ovome slučaju Doživljač *Djed njegov* i Fenomen *municipalnim službama*. **Egzistencijalni** proces upotrijebljen je samo jednom i iskazan je imperfektom *extabat* (ustanovljen je): *Decretum etiam publicum extabat...* (Ustanovljen je čak i narodni zaključak...); (Suet. 1908: Aug. 1) sudionik je *narodni zaključak*. Navedene tranzitivne strukture ukazuju na diskurs kojim se gradi i

legitimizira identitet budućega cara preko identiteta njegovih predaka, a u tu svrhu autor najčešće koristi funkcionalizaciju, način predstavljanja socijalnih aktera putem društvenih ili političkih funkcija koje su obavljali.

Na kraju poglavlja kojima veliča porijeklo ovoga cara, Svetonije pridodaje i neke pojedince, Marka Antonija i Kasija iz Parme, koji pobijaju njegovo tako slavno porijeklo navodeći, kao što je spomenuto, da mu je pradjed s očeve strane bio slobodnjak, užar, a djed novčar dok mu je djed s majčine strane bio mlinar ili siromašni mjenjač novca. Moramo ipak primijetiti da Svetonije ove oprečnosti navodi tek na kraju poglavlja, i to vrlo kratko, očito u jedinoj namjeri da svojoj pripovijesti pridoda i tračak neutralnosti, a da istovremeno ne naškodi odviše Augustovom ugledu. Ovakvo kombiniranje informacija i strukturiranje teksta na način da se dobra svojstva stavljaju na početak teksta čime su svjesno i istaknuta, a loša na kraj teksta, i to u vrlo ograničenoj mjeri, upravo su pokazatelj autorovog diskursa u koji je uključena namjera da uzveliča Augusta pa čak i onda kada navodi negativne primjere iz njegova porijekla.

Za razliku od početka pripovijesti o Augustu gdje nas autor odmah uvodi u zlatnu historiju i sjajno porijeklo ovoga cara, na početku pripovijesti o Neronu, već u prvoj rečenici Svetonije neosjetno uvodi *Ahenobarbe* (*Crvenobrade*, *Mjedenobrade*) ne dajući nam otvoreno do znanja ništa o svome stavu spram Nerona. Međutim, u toku čitanja pripovijesti shvatit ćemo da je time autor itekako unio svoj sud o njemu; pomalo je ironično spomenuo ovu lozu jer će u pripovijesti sasvim eksplicitno biti rečeno da je ovo nadimak kojega se Neron stidio i kojim su ga nazivali kada su ga htjeli poniziti. Nakon detaljne pripovijesti o tome kako su Ahenobarbi dobili ovaj nadimak Svetonije nas izvještava da se Neron odrodio od vrlina svojih predaka, a sačuvao u sebi sve njihove mane. Dakle, već u prvom poglavlju autor nagovještava da neće biti naklonjen ovome caru u svome pisanju; priprema čitatelja za pripovijest neugodnu glede ovoga cara i njegovih djela: *Pluris e familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat ita degenerasse a suorum virtutibus Nero, ut tamen vitia cuiusque quasi tradita et ingenita rettulerit.* (Mislim da je korisno upoznati više članova te porodice, kako bi se lakše vidjelo da se Neron tako odrodio od vrlina svojih predaka, a ipak je mane svakoga od njih prenio kao baštinjene i prirodjene.) (Suet. 1908: Ner. 1) U ovoj rečenici ključni su **materijalni** procesi *degenerasse* (*odrodio*) koji je usmjeren po svome značenju na Cilj *a suorum virtutibus* (*od vrlina svojih predaka*), a čiji je Akter Neron, i *rettulerit* (*prenio*) usmjeren na negativan Cilj *vitia cuiusque* (*mane svakog od njih*). Cilj ovdje ima i vlastito pojašnjenje *quasi tradita et ingenita* (*kao baštinjene i prirodjene*) kojim se njegov, ionako negativan učinak, još i pojačava. Prvi proces je u ovome slučaju u latinskom jeziku izražen infinitivom perfekta aktivnog što klauzu ne čini nefinitnom jer je uključena vremenska odrednica radnje.

Svetonije, dakle, na početku svoje pripovijesti uvodi nepovoljnu sliku o ovome caru jer mu preci nisu bili hvale vrijedni niti su prezali od bilo čega pa se ni od Nerona ne može očekivati pohvalna osobnost. Autor počinje s njegovim šukundjedom za kojeg kaže ... *vir neque satis constans et ingenio truci* (... čovjek prilično nepostojan, a prkosne naravi...) (Suet. 1908: Ner. 2) Autor kod opisivanja Neronovih predaka uvodi gradaciju; počevši od šukundjeda, izuzev jedinoga pradjeda, nižu se karakteri sve jedan gori od drugoga. Gradacija doseže vrhunac upravo Neronovim rođenjem, vrhuncem zla i nevolja koje su mnogi odmah prepoznali: *De genitura eius statim multa et formidulosa multis coniectantibus praesagio fuit etiam Domiti patris vox, inter gratulationes amicorum negantis quicquam ex se et Agrippina nisi detestabile et malo publico nasci potuisse. (Po satu i danu njegova rođenja, mnogima koji su odmah naslutili silu strahota, proročanstvo je bila i izjava njegova oca Domicija, koji je sred čestitanja prijatelja rekao, da se od njega i Agripine nije moglo roditi ništa drugo nego prokletstvo i nesreća za državu.)* (Suet. 1908: Ner. 6) Ovdje vidimo kako Okolnost, u ovome slučaju Okolnost vremena, *Po satu i danu njegova rođenja*, može poslužiti kao sredstvo definiranja nečijeg budućeg karaktera. Proces je **mentalni**, *su naslutili*, Doživljač je iskazan dativom množine *multis coniectantibus* (mnogima koji), a Fenomen *multa et formidulosa* (silu strahota); Adjunkt *statim* (odmah) koji označava vremensku okolnost pridodaje sigurnost ovome mentalnom procesu, kao da u ono zlo koje slijedi nema nikakve sumnje. U nastavku rečenice slijedi **relacijski atribucijski** proces *fuit* (bila je) gdje je Nosilac atribucije *praesagio* (proročanstvo), a sama Atribucija iskazana je nominalnom skupinom prisvojnog značenja *Domiti patris vox* (izjava njegova oca Domicija). Sljedeći je **verbalni** proces u latinskome jeziku iskazan participom prezenta aktivnog⁵ u gen. jed. *negantis* (koji je izjavio da ne...); Govornik je *otac Domicije*, a ostatak njegove izjave autor citira, ali u neupravnom govoru.

Kod opisivanja Neronovog porijekla procesi su mnogo češći i brojniji, nego u izvještavanju o Augustovom porijeklu što je i za očekivati s obzirom na opširno izlaganje kojim autor uvodi Neronovo rođenje (Suet. 1908: Ner. 1, 2, 6). To je učinio u očitj namjeri da čitatelja pripremi za jednu vrlo negativnu karakterizaciju njegovoga lika. **Materijalni** procesi iskazani su glagolima tipa *claruerunt* (izrodile su se), *perseveraverunt* (zadržali su se), *usurparunt* (koristili su), *rettulerit* (prenio), *transtulit* (prenio), *temptavit* (pokušao je), *captus est* (zarobljen je), *destituit* (ostavio je), i sl. Radi se uglavnom o glagolima koji iskazuju radnje vojne

⁵ Particip, lat. *participium*, je složenica nastala od *partem* – dijela i *capere* – uzeti. Radi se o glagolskom pridjevu, a porijeklo riječi govori da on ima udjela i u glagolskoj i u imenskoj kategoriji; s jedne strane, particip jeste glagolski oblik, a s druge, mijenja se kao pridjev. Latinski jezik ima tri participa: *particip prezenta aktivnog* (izražava nesvršenu radnju koja se dešava istovremeno s radnjom glavne rečenice), *particip perfekta pasivnog* (izražava radnju koja se dogodila prije radnje glavne rečenice) i *particip futura aktivnog* (ima trojaku funkciju: izražava radnju koja će se desiti poslije radnje glavne rečenice, radnju koju neko namjerava izvršiti, unaprijed određenu radnju).

i političke prirode što odgovara opisu Neronovih predaka i njihovih vojnih i političkih karijera. Brojni su i **mentalni** procesi izraženi glagolima *accepimus* (čuli smo), *arbitror* (smatram), *appareat* (da bude očito), *cooptassent* (izabrali su), *existimabatur* (smatralo se), *confirmasset* (potvrdio je), *expavit* (bojao se), *manumiserit* (poklonio slobodu), *damnatus est* (osuđen je), *quos pudeat* (stidjeli su se), *coegit* (prisilio je), *ausus est* (usudio se). Sudionici ovog tipa procesa su Neronovi preci te i sam autor u onim situacijama gdje iznosi svoje vlastito mišljenje radi neophodnosti shvaćanja i povezivanja Neronovih karakternih osobina s naslijeđem od otaca. **Verbalni** procesi nisu toliko očekivani u narativu kao što je ovaj, osim u kontekstu gdje autor ograđuje samoga sebe od onoga što iznosi, pripisujući te riječi *nekima drugima*. Primjeri takvih procesa su: *traduntur* (pripovijedaju), *nuntiare* (dojavio je), *repetam* (da ponovim), *dixit* (rekao je), *vocavit* (pozvao je), *iactavit* (razglasio je), *notatum est* (razglašeno je). **Relacijski** proces, i **atribucijski** i **identifikacijski**, iskazani su višestruko glagolima *esse* (biti) i *habere* (imati) korištenim u različitim vremenima i načinima, te glagolskim oblikom *nominatus est* (nazvan je). U ove procese autor uvodi i samoga Neronu kao sudionika, ali većina njih za sudionike ima opet njegove pretke. U ovome dijelu Neronove biografije naišli smo na jedan **egzistencijalni** proces čiji je Egzistent upravo Neron: *natus est* (rođen je). Mnogi procesi su opet iskazani infinitivima koji u latinskom jeziku klauzi ne daju smisao nedorečenosti i ne čine je nefinitnom u svakom kontekstu. U ovome dijelu Neronovog životopisa pronašli smo sljedeće infinitive: *gessisse* (obavljao), *degenerasse* (odrodio se), *cognosci* (poznavati), *imperasse* (zapovijedao je), *fuisse* (bio je), *suscipere* (preuzeti), *recusare* (odbiti), *transfugisse* (prebjegao je). Od **relacijskih** procesa autor najčešće koristi **atribucijski** proces koji inače služi za opisivanje, pri čemu su i procesi i sudionici, vrlo često osnaženi pridjevima, apozicijama i priložima, usmjereni na negativne osobine likova.

U priloženoj tabeli prikazali smo procese iz poglavlja o porijeklu careva; August se još ne pojavljuje kao sudionik, osim u nekoliko slučajeva Korisnika gdje se pojavljuje u obliku prisvojnog determinatora *njegov/njegovi* (npr. *njegov djed* i sl.), dok se Neron već u ovom biografskom razdoblju navodi kao sudionik nekih procesa pa smo to i uvrstili u ovaj tabelarni prikaz.

Tablica 3: Tipovi procesa i sudionika u prikazu Augustovog i Neronovog porijekla

Procesi	Broj (August)	Procesi	Broj (Nero)	Sudionici	Nero
<i>materijalni</i>	17	<i>materijalni</i>	33	<i>Akter</i>	8
<i>mentalni</i>	2	<i>mentalni</i>	16	<i>Cilj</i>	4
<i>verbalni</i>	2	<i>verbalni</i>	12	<i>Korisnik</i>	1
<i>relacijski</i>	11	<i>relacijski</i>	15	<i>Egzistent</i>	1
<i>egzistencijalni</i>	1	<i>egzistencijalni</i>	1		
<i>ukupan broj</i>	33	<i>ukupan broj</i>	77		

Dakle, tranzitivnim strukturama u poglavlju o Neronovom porijeklu, autor se nije suzdržao od diskursa kojim je izgradio uvod u rađanje i vladavinu vrlo loše osobe koja će Rimu nanijeti veliku štetu, a od koje će njegovi građani čitav život strepiti. Očiti su elementi van Dajkovog ideološkog kvadrata: legitimiziranje Augustovog lika kroz isticanje njegovih dobrih osobina, a prigušivanje loših, što autor ostvaruje ispuštanjem i zaobilaženjem takvih informacija u svojoj pripovijesti. Navodi ih tek u onolikoj mjeri koliko je smatrao da je dovoljno za ostavljanje utiska objektivnosti. S druge strane, imamo delegitimiziranje Neronove ličnosti suprotnim postupkom, upornim navođenjem negativnih činjenica vezanih za njegovo porijeklo, isticanjem loših osobina, prigušivanjem dobrih, samo povremenim navođenjem i nekih pozitivnih, opet radi utiska neutralnosti. Međutim, u tom nesrazmjeru navođenja dobrih i loših strana porijekla obojice careva, u isključivanju određenih podataka, autor gradi diskurs naklonjenosti Augustu i nenaklonjenosti Neronu. Vrlo je bitno sagledati elemente koji su odsutni iz diskursa u situaciji u kojoj se očekuju jer je to jedan od pokazatelja autorovog stava.

2.2. Prikaz političkih i vojnih aktivnosti careva i njihovih postignuća

Nakon što pređemo poglavlja koja govore o Augustovoj i Neronovoj vojnoj i političkoj karijeri, neće nam trebati dugo da shvatimo da se Svetonije kod Augusta usmjerio upravo na taj segment njegovog životopisa navodeći brojne primjere njegovih uspjeha kao i poraza dok je kod Nerona na prvo mjesto stavio postignuća u vlastitim užicima, muzici i umjetnosti; vojnih gotovo da i nema. Poglavlja o ovome dijelu Augustova života autor počinje ulazeći *in medias res*: *Bella civilia quinque gessit. (Građanskih je ratova vodio pet...)* (Suet. 1908: Aug. 9) U ovoj rečenici nisu toliko zanimljivi **materijalni** proces niti Cilj, koliko **modalnost**. Ovakvim izravnim podatkom u koji je uključio i konkretnu brojku ratova koje je ovaj car vodio, stavljanjem te informacije na samo čelo u izvještavanju o Augustovoj vojnoj karijeri, Svetonije nas je, a da mi toga nismo ni svjesni, izravno usmjerio na životni put čovjeka koji nije samo učestvovao u ratovima, nego ih je i *vodio*. Kratkoća rečenice kao ni njezina tematska i informacijska struktura također nisu slučajne; duža rečenična struktura u svakome bi slučaju razvodnila značaj Cilja na koji je proces usmjeren, a njegovo stavljanje na početak klauze u njezinoj informacijskoj i tematskoj strukturi dovoljno govore o značaju koji je Svetonije htio dati *ratovima* koje je August *vodio*. U tematskoj strukturi klauze *građanski ratovi* se javljaju kao *tema*, dok se ostatak informacije navodi kao *rema*.

Tablica 4: Tematska struktura klauze u kojoj su građanski ratovi tema.

<i>Bella civilia quinque</i>	<i>gessit.</i>
Cilj	Materijalni proces
Tema	Rema

Da je autor u drugoj verziji rečenice: *Gessit bella civilia quinque*, glagol stavio na mjesto teme, *građanski ratovi* bi bili pomaknuti na mjesto *reme*, samim time bio bi potisnut i umanjen njihov značaj.

Tablica 5: Tematska struktura klauze u kojoj je *gessit* tema.

<i>Gessit</i>	<i>bella civilia quinque</i>
Materijalni proces	Cilj
Tema	Rema

U informacijskoj strukturi klauze, *građanski ratovi* se javljaju kao *dato*, preostali dio informacije je *ново*. Čak i prije ovoga izravnog uvoda u priču o ovome dijelu Augustova života, autor se nije mogao suzdržati da nam ne ispriповijeda kako je August još u ranoj mladosti slijedio svoga praujaka po Hispaniji u pohodu protiv sinova Gneja Pompeja mada se, kako veli autor, tek bio oporavio od teške bolesti. Prošao je teško iskustvo hodeći putevima punim zasjeda pa je čak i brodolom preživio. Ali ... *magno opere demeruit, approbata cito etiam morum indole super itineris industriam.* (... tako je stekao veliko priznanje (Cezarovo) pokazavši brzo također značajne osobine osim uporne odlučnosti kojom je izvršio taj put.) (Suet. 1908: Aug. 8) **Materijalni** procesi stekao i pokazavši usmjereni su na dvostruki Cilj *veliko priznanje Cezarovo* i *značajne osobine*, kojima najavljuje izvrsne odlike budućeg velikog čovjeka, karakternost i odlučnost. Okolnost **načina** *uporna odlučnost kojom je izvršio taj put* dodatno to naglašava. Elementima ovih tranzitivnih struktura autor nagovještava organiziranost i principijelnost budućega cara.

Neronovu vladavinu Svetonije počinje rečenicom *Orsus hinc a pietatis ostentatione... apparatissimo...* (*Zatim je počeo (svoje vladanje) otvorenim pokazivanjem ljubavi ...*) (Suet. 1908: Ner. 9), gdje je pravi nosilac efekta i značenja koje je autor htio postići, a to je neozbiljnost, **materijalni** proces *je počeo* čiji je Cilj skriven u kontekstu, a Okolnost **načina**, *otvorenim pokazivanjem ljubavi*, nositelj je autorove namjere da ukaže na njegovu neozbiljnost. Svetonije se ne zaustavlja na tome, nego nadalje obrazlaže i naglašava tu neozbiljnost diskursom devijacije nižući Neronova djela koja nikako ne ukazuju na zrelog, pouzdanog budućeg vladara, nego na čovjeka koji će se voditi svojim emocijama, ponekad vrlo djetinjastim, ponekad oholim, ponekad čak i pogubnim za njegov narod. Dok August odlučno ratuje ... *nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicare tuerique acta (...*

smatrajući da ništa nije važnije nego osvetiti smrt ujaka i očuvati njegove odredbe) (Suet. 1908: Aug. 10), *Spectaculorum plurima et varia genera edidit (Neron je dao vrlo mnogo predstava različite vrste...)* (Suet. 1908: Ner. 11) zaokupljen time kome će dopustiti da uzme učešća u igrama, kojem staležu, kojem spolu. *Sparsa et populo missilia omnium rerum per omnes dies: singula cotidie milia avium cuiusque generis, multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta atque etiam mansuetæ feræ, novissimæ naves, insulæ, agri.* (Razasipani su narodu svakojaki darovi kroz sve dane: svaki dan po hiljadu ptica svake vrste, svakojaka jela, doznake na žito, odjeća, zlato, srebro, dragulji... (Suet. 1908: Ner. 11) Treba imati na umu da takva darežljivost nije bila odlika Neronove naravi, nego se prije javljala u naletima njegovog dobrog raspoloženja ili raspojasanosti. Dok Augustov **mentalni** proces ima tako uzvišen Fenomen, Neronov **materijalni** proces služi za „negativiziranje i unazađivanje“ njegovog karaktera jer sugerira rasipnost, neumjerenost, razuzdanost, čak i spomenutu nestabilnost. Ovdje valja primijetiti da **mentalni** proces *smatrajući*, koji se odnosi na Augusta, svjedočeci o njegovom mentalnom stanju i načinu razmišljanja zbog kojeg je i vodio ratove; iskazan je participom prezenta aktivnog. U nastavku rečenice autor koristi krnju konstrukciju ACI ispuštajući sam infinitiv *esse (biti)* što je u latinskom jeziku uobičajena stvar; ovdje se radi o **relacijskom atribucijskom** procesu u kojem je Nosilac atribucije neodređena zamjenica *nihil (ništa)*, dok je Atribucija iskazana komparativom pridjeva *convenientius (važnije)*. Sam autor ovakvim tranzitivnim strukturama legitimizira Augusta kao Doživljača i opravdava njegovo ratovanje, a s druge strane Nerona delegitimizira opisujući njegovu *darežljivost* samo kao uvod u zbivanja u kojima narod neće biti Korisnik te darežljivosti, nego više Trpitelj (patient) posljedica njegovih kriminalnih djela.

Nakon brojnih opisa Augustove domišljatosti, naročito u bitkama protiv Marka Antonija, mudrog okončanja Filipskog rata sklapanjem saveza s Antonijem i Lepidom, Svetonije u trinaestom poglavlju navodi i niz Augustovih okrutnih djela spram pokorenih ljudi koji su tražili da im se poštedi život. Pitamo se zašto? U svoj svojoj naklonjenosti Augustu, Svetonije je ipak morao misliti i na svoj dobar ugled i spisateljsku objektivnost pa je, kao što smo vidjeli u prethodnom poglavlju, povremeno unosio i vijesti koje Augustu i ne idu u prilog: *...neque veteranorum neque possessorum gratiam tenuit, alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.* (... nije stekao hvale ni od veterana ni od posjednika, jer su se ovi potonji tužili da ih tjeraju s posjeda, a oni prvi, da se s njima ne postupa, kako su se prema zaslugama nadali.) (Suet. 1908: Aug. 13)⁶ U ovoj rečenici pored procesa, **materijalnih**, *stekao, tjeraju, postupaju*, **verbalnog**, *tužili* i **mentalnog**, *nadali*, zanimljivi su **konektori** i **veznici**. Rečenica upravo počinje konektorom, tj.

⁶ Ovo se desilo nakon sklapanja prethodno spomenutog saveza po kojem je Antonije dobio upravu nad Istokom, a August je poveo veterane natrag u Italiju gdje ih je trebao naseliti po municipalnim zemljoposjedima.

prijedložnom sintagmom *pri tome* koja ju logično povezuje s prethodnom rečenicom i uklapa u cjelokupan kontekst. Slijedi **veznik** *jer* koji govori o uzroku zbog kojeg August nije stekao hvalu ni od jednih ni od drugih, a onda *veznik da* koji uvodi Preneseno u verbalnom procesu što autor koristi s namjerom da se ogradi od te negativne ocjene tako što negativne radnje prenosi kao nešto što je rekao neko drugi, a što ne mora biti tačno niti istinito. U SFL-u se takve klauze u verbalnim procesima nazivaju projekcijama; autor ih unosi u svoju pripovijest kako bi iznešene informacije pripisao njihovom stvarnom izvoru, *to attribute to sources in news reporting*, kako navode Halliday i Matthiessen. (Halliday, M.A.K. and Matthiessen, 2014: 509). Nakon ovoga dijela rečenice slijedi suprotni **veznik** *a* koji nas uvodi u onaj dio koji se odnosi na druge sudionike, veterane, koji su, jednako kao i posjednici, **Govornik verbalnog** procesa *tužili*. U nastavku rečenice imamo **veznik** *da* koji najčešće uvodi namjernu ili izričnu rečenicu; u ovome kontekstu on dobiva uzročno značenje upravo kao i *veznici jer i što* jer objašnjava razloge njihovih pritužbi. Značenje ovoga **veznika** kao i čitave zavisne rečenice koju on uvodi pojačao je **prilog** *kako* koji ovdje stoji na poziciji na kojoj bi mogao biti opet uzročni **veznik** koji bi uveo posljednju zavisnu rečenicu. **Veznici** su vrlo bitan element unutar rečenice jer ju logično povezuju u smisaonu cjelinu koja ima svoj tok, mjesto, vrijeme, uzroke i posljedice dešavanja itd. Kada pokušava ostaviti dojam objektivnosti, pa zbog toga iznosi neke zgode koje Augustu ne idu na ruku, nego čak i škode njegovom ugledu, Svetonije često koristi **veznicima** *premda, ipak, iako, a* i sl. čime uvodi pojedinosti kojima neutralizira te negativnosti i ublažava njegovo okrutno ponašanje. Dakle, **veznici** i **konektori** su bitan element u kreiranju smislenoga diskursa usmjerenog na uzroke, posljedice, namjere, dopuštenje i sl. a diskurs se, s druge strane, koristi ovim lingvističkim sredstvima da bi s određenom namjerom i ciljem predstavio datu situaciju.

Ovakve elemente Svetonije koristi i u poglavljima o Neronu. Primjerice, u sedmom poglavlju imamo niz rečenica od kojih svaka počinje vremenskim **veznikom** *kad*; svaka od njih uvodi neku negativnost vezanu za Neronovu narav da bi se sve okončalo prilogom *napokon* kao vrhuncem gradacije koja opisuje loš karakter ovoga čovjeka, zahvalom ocu, oličenju loša i pokvarena čovjeka: *Namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem Ahenobarbum ex consuetudine salutasset, ut subditivum apud patrem arguere conatus est. Amitam autem Lepidam ream testimonio coram afflixit gratificans matri, a qua rea premebatur. Deductus in Forum tiro populo congiarium, militi donativum proposuit indictaque decursione praetorianis scutum sua manu praetulit; exin patri gratias in senatu egit.* (Kad ga je npr. brat Britanik i poslije njegova posinjenja od navike pozdravio kao Ahenobarba, pokušao ga je Neron kod oca Klaudija prikazati kao podmetnutoga sina. Kada mu je tetka Lepida bila optužena, osobno je svjedočio protiv nje nastojeći ugoditi majci koja je okrivljenu progonila. Kada je na dan punoljetnosti doveden na Foruma, obećao je narodu dar u naravi, a vojnicima novčani dar; napokon je u senatu izrazio zahvalnost svome ocu.) (Suet. 1908: Ner. 7)

Moramo primijetiti da se u ovim vremenskim klauzama krije presupozicija, tj. predstavlja se nešto bez izravnog izricanja nego se samo presuponira i time se ne dovodi u pitanje. Dakle, i ovim presupozicijama se postiže dojam činjeničnosti, što ustvari ne mora zaista i biti činjenica, npr. to da ga je brat Britanik od navike pozdravio kao Ahenobarba, to da mu je tetka Lepida bila optužena, itd.

Brojni su primjeri Svetonijevih pokušaja da izmiri nastojanje da bude objektivan i svoju naklonjenost Augustu: *Graves ignominias cladesque duas omnino nec alibi quam in Germania accepit, Lollianam et Varianam...* (Teške i sramotne poraze pretrpio je samo dva puta, i to oba puta u Germaniji: Lolijev i Varov...) (Suet. 1908: Aug. 23) Dojam objektivnosti nastoji izgraditi navođenjem činjenice da je August znao pretrpjeti i poraze uz koje veže vrlo snažne pridjeve, *teške i sramotne*. Pa ipak moramo primijetiti da težinu tih poraza znatno ublažava koristeći uz njih i Okolnost **u kolikoj mjeri**, *samo dva puta*. Pa i te poraze doživio je posredno, a ne lično: Lolije i Var su ti koji su ih u stvarnosti doživjeli, a ne on. Očito se radi o diskursu opravdavanja poraza koji se vežu za Augustovo ime.

Neronova postignuća Svetonije i dalje veže za užitke, pozorište, igre i muziku: *Instituit et quinquennale certamen primus omnium Romae more Graeco triplex, musicum gymnium equestre, quod appellavit Neronia.* (Neron je prvi u Rimu uveo i jedno natjecanje svake pete godine, koje je po grčkom uzoru bilo trostruko: muzičko, gimnastičko i jahačko, a nazvao ga je „Neronove igre“.) (Suet. 1908: Ner. 12) Državna postignuća vezana su uglavnom za negativne posljedice na koje su upućeni ponajviše **materijalni** i **verbalni** procesi: *odredio, zabranio, protjerao, naredio, mlatiti, ranjavati, provaljivati i sl. Multa sub eo et animadversa severe et coercita nec minus instituta... afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novae ac maleficae* (Za njegove vlade izrečeno je mnogo strogih kazni i zabrana po starim propisima, a uvedeno je isto toliko novih... Smrtnim su kaznama bili pogađani kršćani, vrsta ljudi odanih novom i opasnom praznovjerju.) (Suet. 1908: Ner. 16.) Ovim diskurskom autor aludira, ne samo na carevu anarhiju, nego i na njegovo oportunističko činjenje zločina. Da bi izrazio posljedicu nekog Neronovog čina, da bi nečije trpljenje bilo naglašeno, Svetonije vrlo vješto koristi pasivne konstrukcije. Ove konstrukcije najčešće služe za to da se akteri nekih procesa pasiviziraju, ostanu anonimni i skriveni, a Svetonije nam pokazuje kako se one mogu iskoristiti upravo da bi se njima istaknulo nečije trpljenje. S jedne strane, kršćani ovdje i jesu pasivni akteri dešavanja; nemoćni su, bez utjecaja na tok događanja koja se tiču njihovih vlastitih života, ali upravo time je i naglašeno njihovo podnošenje takve situacije. Na jednak način i s istim učinkom autor koristi i bezlične forme, npr. u 17. poglavlju: *repertum (pronašlo se (ovo sredstvo), tabulae obsignarentur (pločice su se pečatile), cautum (odredilo se)*, što se više puta ponavlja. Ovdje je očito da sudionici na koje se svi ovi procesi odnose, a koji su u ulozi Korisnika, radi se o pripadnicima rimskog naroda, nemaju nikakva utjecaja na navedena dešavanja, nego kao pasivni sudionici promatraju i čekaju šta će im

se odrediti i čime će se morati rukovoditi u svakodnevnom djelovanju što ih čini prije Trpiteljem, nego Korisnikom procesa. Tranzitivnost je ovdje autoru poslužila da kroz nju opiše odnos vladara i naroda.

Dok u pripovijesti o Augustu, u namjeri da izmiri nastojanje da ostane neutralan i objektivan i naklonjenost ovome caru, koristi jednu metodu, tj. iznosi i njegove poraze pa ih odmah biranim leksičkim i gramatičkim elementima ublažava, u pripovijesti o Neronu koristi obrnutu metodu. Sam navodi kako njegova djela zaslužuju nemalu hvalu, a stvarna je njegova namjera istaknuti Neronova sramotna djela; pri tome nabrojavanje njegovih lijepih djela koristi samo kao uvod u njegovo ocrnjivanje kako uostalom i sam kaže: *Haec partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli, ut secernerem a probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam. (Spomenuti čini djelomično ne zaslužuju nikakva prijekora, djelomično dapače zaslužuju nemalu hvalu, a ja sam ih ovdje skupio u jedno, da ih odijelim od njegovih sramota i zločina, o kojima ću sada govoriti.)* (Suet. 1908: Ner. 19.) Uz to još moramo primijetiti i znake **modalnosti** iskazane kroz ponavljanje priloga *djelomično*. Modalnost je svakako izražena i činjenicom da Svetonije jasno daje do znanja da namjerava govoriti o Neronovim *sramotama* i *zlodjelima* i upravo ovom rečenicom nas uvodi u tu pripovijest.

Augustova postignuća za života autor izravno povezuje sa dobrobiti Rimljana nabrojajući sva javna zdanja koja je on u svome životu podigao, a od kojih Rimljani i danas imaju neizmjernu korist. Nerona, međutim, veže za paljevinu i uništavanje Rima. Ovo poglavlje obradili smo na temelju 8, 9, 10, 13 i 23. caputa⁷ o Augustu, i na temelju 5, 7, 9, 11, 12, 16, 17 i 19. caputa o Neronu. Napomenut ćemo da se u obrađenim caputima javlja veliki broj infinitiva perfekta aktivnog kao sastavnog dijela ACI konstrukcije: *fugisse, apparuisse, subisse, portasse, respondisse, iussisse, occubuisse, spectasse*. Samo se u jednome slučaju pojavljuje infinitiv futura aktivnog, *fore*, koji se vezuje za buduće vrijeme. U ostalim slučajevima radi se o infinitivima prezenta aktivnog/pasivnog: *promovēre, inducēre, praecipēre, arguēre, appellari, spectare*.

Tablica 6: Prikaz procesa u koje su uključeni August i Neron i prikaz njihovih uloga/sudionika u procesima

Procesi	Broj (August)	Broj (Neron)	Sudionici	Broj (August)	Broj (Neron)
<i>materijalni</i>	33	56	<i>Akter</i>	24	36
<i>mentalni</i>	14	18	<i>Cilj</i>		3
<i>verbalni</i>	6	4	<i>Doživljač</i>	9	16
<i>relacijski</i>	1	2+2=4	<i>Govornik</i>	4	3
<i>egzistencijalni</i>	2	1			
<i>ukupan broj</i>	56	83		37	58

⁷ lati *caput, capit* n. – glava; poglavlje.

Tabelarni prikaz procesa pokazuje da u Svetonijevoj pripovijesti o vladavini dvojice rimskih careva dominiraju materijalni procesi. To se moglo i očekivati budući da oni uključuju domenu činjenja i događanja, a carevi su upravo u poziciji djelovanja, bilo neposrednog, bilo preko onih koji su bili u njihovoj službi. S tim su usklađene i uloge sudionika u kojima se javljaju August i Neron, tj. uloge Aktera od kojih procesi polaze ili u ulozi Cilja; u ovoj ulozi javlja se Neron, i to svega tri puta, dok se u ulozi Aktera pojavljuje 36 puta, August 24 puta. Radi se uglavnom o tranzitivnim procesima, tj. onima koji su upućeni na određeni Cilj, odn. o procesima preko kojih Akteri ostvaruju određeni učinak na nešto. Svetonije Augusta, gotovo uvijek, stavlja u ulogu Aktera procesa koji svojim sadržajem pozitivno djeluju na Ciljeve: *stekao, vodio, pokazavši*; time autor legitimizira njegovu ličnost, djelovanje kao i carsku moć i dominaciju nad drugima. Kod Nerona koristi potpuno obrnuti postupak: on je Akter negativnih procesa usmjerenih na njegove podanike, bilo da su to pojedinci ili skupine, koji su često u ulozi Trpitelja tih procesa: *zabranio, protjerao, mlatiti*; time Svetonije kriminalizira njegovu ličnost i kao vladara i kao privatne osobe. Pozitivni i negativni aspekti su, osim kroz procese, iskazani i kroz odrednice vezane za njih, najčešće Okolnosti kojima su usmjereni, a ponekad i Cilj (*smrtnim kaznama* – negativno; *veliko priznanje Cezarovo* – pozitivno). U svakom slučaju, radi se o ulogama koje Augusta i Nerona čine aktivnim činiteljima promjena u društvu njihovog doba.

Na drugom mjestu po učestalosti su mentalni procesi; analiza uloga u koje se stavljaju August i Neron u ovim procesima pokazala je da je to uloga Doživljača; August 9 puta, Neron 16 puta. Carevi su posredstvom ove uloge uključeni u kognitivne procese koji podrazumijevaju razmišljanja, izbore, odlučivanje, emocije, potrebe i želje. Često se radi o procesima vezanim za svijest i potrebu nametanja svoje volje što je opet u skladu s carskom pozicijom. I ovi procesi, kao i prethodno spomenuti procesi djelovanja, jasno su razlučeni na pozitivne i negativne; prvima je Doživljač August i oni povoljno djeluju na Fenomene, dok je učinak onih koji polaze od Nerona kao Doživljača u većini slučajeva negativan. August je kroz kognitivne procese razmišljanja i donošenja odluka, *očuvati (odredbe), osvetiti (smrt)*, kao i kroz njihov učinak na Fenomene okarakterisan kao častan, razborit, i pouzdan vladar; s druge strane, autor kroz iste ove procese Nerona kao Doživljača predstavlja kao nepouzdanog, razuzdanog, često i zlonamjernog vladara, čime ponovo delegitimizira njegovu vladarsku poziciju i njegovu privatnu ličnost. Ovakve procese Svetonije često dovodi u vezu s imenicama iznimno negativnog značenja: *ne zaslužuje – sramote i zlodjela*.

U verbalne procese, na trećem mjestu po učestalosti korištenja, carevi su uključeni preko uloge Govornika. Budući da su ovi procesi verbalna realizacija

njihovih odluka, želja ili potreba, oni se na semantičkom nivou često preklapaju s mentalnim procesima. Uloga samoga sudionika također odgovara poziciji autoriteta koji određuje i nalaže, August iz pozicije dobrohotnosti i koristi za Primatelje, Neron iz pozicije sebičnog, samoživog vladara, gotovo uvijek na štetu Primatelja; od njega polaze procesi negativne konotacije: *odredio, naredio, zabranio* i sl.

U relacijskim procesima i jednom egzistencijalnom koje autor u obrađenim primjerima koristi, August i Neron ne javljaju se izravno u ulogama sudionika, nego sami procesi čine elemente konteksta u kojem se opisuje njihova carska vladavina.

Analiza tranzitivnosti omogućila je, prije svega, nama čitateljima, da istražimo i kritički interpretiramo Svetonijev prikaz vladavine dva rimska cara. S druge strane, ona je pokazala da je autor prikazu njihove vladavine pristupio na različite načine te da se nije uspio distancirati od predmeta svoga rada, tj. likova o kojima je pisao. Na koncu, on je obrasce tranzitivnosti nesvjesno koristio za oblikovanje vlastitog mišljenja kao i za usmjeravanje percepcije čitatelja.

Očito je da u nastavku pripovijesti o Augustu i Neronu, u poglavljima o njihovim vojnim i političkim postignućima Svetonije nastavlja prikaz u okviru van Dijkovog ideološkog kvadrata, za koji on doduše teorijski nije znao s obzirom ne epohu u kojoj je živio, jer van Dijk svoju teoriju razvija u 20-tom stoljeću. Nastavlja se uzvisivanje Augustove, ocrnjivanje Neronove ličnosti čime autor gradi diskurs legitimiziranja Augusta, a delegitimiziranja Nerona. Moramo imati na umu da autoru na raspolaganju stoje različita leksička i gramatička sredstva kojima će prikazati likove i karaktere careva. Od njegovog izbora ovisi kako će diskurs biti građen i usmjeren i šta njime želi postići. Time što su procesi čiji akter je August usmjereni na pozitivne ciljeve, legitimiziraju se i opravdavaju njegovi postupci; obrnutim postupkom postiže se delegitimizacija Neronove ličnosti. Treba napomenuti i sljedeće: u poglavljima o porijeklu careva i August i Neron su u ulogama sudionika na koje su procesi upućeni, dok u poglavljima u kojima se obrađuje centralni dio njihovih života, vladarska karijera, oni su u ulogama sudionika koji usmjeravaju procese.

Svetonije je na brojnim mjestima u svojoj pripovijesti pokazao kako za postizanje snažnog učinka ponekad može biti pogodnija Okolnost ili čak veznik ili konektor, nego što su to sam proces ili Cilj. Pored brojnih okolnosti mjesta i vremena koje svjedoče o značaju ovih kontekstualnih komponenti kao što su učešće Augustovih predaka u Puskim ratovima u svojstvu vojnih i političkih uglednika, ponekad su mnogo interesantnije druge kategorije okolnosti. Npr. okolnost **načina** koja se veže za njegovog pretka Gaja Rufa daje na značaju ovome čovjeku koji je primio visoku državnu službu *glasovanjem naroda*, tj.

prepoznavanjem njegovih vrijednosti ne samo u užim krugovima patricija, nego u cijelom narodu čime se veliča carevo porijeklo. Okolnošću **ulože**, kao *vojnički tribun*, koja se odnosi na Augustovog pradjeda, također se veliča zasluga carevog pretka. Kada je u pitanju Neronovo porijeklo, okolnosti često imaju negativne učinke; npr. Okolnost **mjere**, u svakom pogledu, pojačava negativnost karaktera njegovog oca za kojeg pisac kaže da je ... *omni parte vitae detestabilem* (... u svakom pogledu bio odvratn čovjek.) (Ner. 5) Ova Okolnost istovremeno je i izraz **modalnosti**, ličnog stava autora kojeg je on ovdje sasvim svjesno i otvoreno izrazio.

2.3. Kolokacije

U obrađenim poglavljima naišli smo na tri snažne kolokacije koje su u skladu sa Svetonijevim načinom prikazivanja ova dva carska lika. U pripovijesti o Neronovom rođenju Svetonije navodi kolokaciju vrlo negativnog značenja, *zmijina košuljica*. Ovo je svakako nagovještaj rođenja zlog čovjeka, otrovnog kao zmija: *Quae fabula exorta est deprensus in lecto eius circum cervicalia serpentis exuviis*. (Ta je priča nastala odatle što se jednom u njegovoj postelji kod uzglavlja našla zmijina košuljica.) (Suet. 1908: Ner. 6) *Zmijina košuljica* je Akter **materijalnog** procesa *našla se*; Akter je ovdje tijesno vezan za Okolnost mjesta, u njegovoj postelji kod uzglavlja, kao da je autor htio istaknuti povezanost ove životinje s Neronom, i to ne samo simbolikom, zmijskim otrovom i otrovnim zmijskim karakterom budućeg cara, nego i njezinom zaštitničkom ulogom: ne samo da ga nije ugrizla, nego je ležala pored njegovog uzglavlja i štitila ga kao jednoga od svoje vrste. Osim toga, svlačenje zmijske košuljice aludira na sveprisutno zlo u budućem caru bez obzira kakvo odijelo nosio i kako se u ponekim trenucima činio krotkim i blagim. U ovome slučaju Okolnost **vremena** i Okolnost **mjesta** poslužile su kao sredstvo definiranja karaktera budućeg cara, dok se vremenska i prostorna dimenzija njihovog značenja potiskuje u drugi plan.

Uz Augustove vojne uspjehe Svetonije veže dvije snažne kolokacije koje u velikoj mjeri govore o njegovim postignućima. To su *mali trijumf* i *Kurulski trijumf*. Radi se, naime, o tome da kod *malog trijumfa* zapovjednik vojske ulazi u grad pješice uz klicanje vojnika što se smatralo nižim oblikom javne počasti. Kriterij po kojem se ulazak poslije bitke mogao smatrati i provesti kao trijumf, bio je vrlo strog: najmanje 5000 ubijenih neprijateljskih vojnika. Pojam *triumphus curulis* javlja se samo kod samoga Augusta u njegovom djelu *Res gestae divi Augusti* (IV, 1) i kod Svetonija u navedenoj rečenici. Pridjev *curulis* veže se samo za najviše državne službe/magistrature; simbol ovih službe bila je *sella curulis*, što opet vjerojatno potiče od *currus*=*svečana bojna kola*; samo su najviši magistrati imali pravo voziti se na njima; bila su znak časti. Najdragocjeniji plijen bili su zarobljeni kraljevi i njihova djeca; zlatnim su lancima bili vezani za kola trijumfatora. Tako

su u Augustovim trijumfima provedena Rimom Kleopatrina djeca (ona je već bila izvršila samoubistvo), Adiatoriks, kralj Galaćana sa ženom i djecom, Aleksandar iz Emese i drugi.

Kolokacije su snažno sredstvo iskazivanja autorovog stava spram onoga o čemu piše kao i namjere da svojim radom nametne određenu ideologiju. Dovoljno je reći za nekog vojskovođu da je proslavio trijumf pa da mu se time pripíše slava, ali kada se trijumu doda još i *mali* ili *kurulski*, onda se time konkretizira sami čin, ali se i vojskovođi pridaje još veći značaj. U prikazu Augustove ličnosti češće su pozitivne kolokacije, dok su u prikazu Nerona češće negativne.

ZAKLJUČAK

U ovome radu iznesena su neka zapažanja koja potvrđuju da se postulati savremenih lingvističkih pristupa SFL-a i CDA mogu primijeniti na antički tekst, čime se razbija lingvistička barijera između primjene tradicionalne i savremene lingvistike. Na primjerima je pokazano kojim je konkretnim leksičkim i gramatičkim sredstvima Svetonije, pored nastojanja da objektivno prikaže careve čije je životopise obrađivao, svjesno ili nesvjesno pokazivao naklonjenost ili nenaklonjenost nekome od njih. Glede procesa i sudionika, a sudeći po onome što smo vidjeli i analizirali, jasno je da Svetonije nije razmišljao o njima niti ih je namjerno birao, nego je njegova namjera da izrekne određenu misao u datom kontekstu rezultirala određenim procesima. Isto tako posljedično se javljaju različiti sudionici u tekstu, budući da se svaki od njih veže za određeni proces. Također smo vidjeli da procesi ponekad po svojoj formi mogu biti svrstani u jednu skupinu, ali po smislu koji im pridodaje neki drugi rečenični element mogu pripadati sasvim drugoj.

Ukratko ćemo se osvrnuti i na strukturu rada te na metafunkcije jezika, tj. na način na koji su zastupljene. Struktura rada, tj. njegov *design* ostvareni su u formalnom pogledu brojčanim navođenjem redoslijeda poglavlja kao i povremenim izravnim pojašnjavanjem autora o strukturiranju pripovijesti po cjelinama čime često konkretizuje i obradu materijala u poglavljima koja slijede. Iz strukture Svetonijeva djela ovaj rad je preuzeo dva poglavlja, *o porijeklu i vojnim i političkim postignućima Careva*, što je, opet, uvjetovano dužinom rada. U Svetonijevom načinu organiziranja pripovijesti po poglavljima i razdvajanju tematike prema njihovom sadržaju, vidimo i odlike tekstualne metafunkcije jezika. Ovaj način izlaganja svakako pomaže čitatelju da lakše prati carske životopise stvarajući sam svoju mentalnu shemu pomoću koje se lakše snalazi u cijelom redoslijedu pripovijesti. Međutim, u poglavljima u kojima govori o

političkoj i vojnoj karijeri careva, autor odstupa od ovog obrasca; naizmjenično govori o dešavanjima među kojima su najbitniji ratovi, zatim o načinu života u ovome periodu, građevinskim pothvatima po kojima je svaki htio ostati zapamćen i sl.

S tekstualnom se metafunkcijom u cijeloj pripovijesti prepliće ideacijska, sa svojom iskustvenom i logičkom dimenzijom, što se očituje kroz niz informacija iznesenih u tekstu kao i kroz logičku povezanost ideja unutar rečenica, ali i čitave pripovijesti. Logički odnos između ideja u rečenicama uspostavljen je, kao što je već po pojedinačnim primjerima obrazloženo, putem različitih veznika i konektora. Izbor leksike prilagođen je sadržaju pripovijesti kao i stilu autora; većinom je to leksika iz domene vladanja, ratovanja ili porijekla. Izborom riječi autor često evocira pozitivne ili negativne vrijednosti koje ova dva cara u sebi nose i njeguju implicirajući često da će one, zahvaljujući njihovom porijeklu ili pod utjecajem načina odgoja, odrastanja i nadolazećih životnih iskustava, biti vremenom snažnije i otpornije. One su naročito istaknute kroz oprečno autorovo pripovijedanje o dvojici careva, ali i njihovim stalnim kontrastiranjem kroz ovaj rad. Sam rad je zasnovan na dihotomiji pozitivno/negativno jer je svjesno, radi usporedbe, odabran prikaz ova dva cara od kojih se jedan uglavnom veže za pozitivno, a drugi za negativno.

Jezički prikaz vanjezičke stvarnosti zahvatio je i domenu interpersonalne metafunkcije koja se u tekstu očitovala na više nivoa: odnos autora spram predmeta pisanja, međusobni odnosi sudionika unutar teksta i odnos autora prema čitateljima. Iz konkretnih primjera moglo se vidjeti da je autor, ma koliko pokušavao zadržati objektivnost, ipak kroz cijelu pripovijest provlačio vlastito viđenje careva te istovremeno neprimjetno ideološki usmjeravajući čitatelja, znatno uticao na oblikovanje njegovog mišljenja o njima dvojici. Pri tome se koristio raznim leksičkim i gramatičkim sredstvima modalnosti: prilozima, suprotnim, dopusnim i drugim veznicima, bezličnim konstrukcijama kojima je ponekad htio ograditi samoga sebe, a ponekad određeni stav podignuti na nivo sveopćeg, svevažecog. Pasivnim konstrukcijama je opet povremeno uspijevaio pasivizirati aktere, ali i istaknuti trpljenje drugih. Interesantna je i upotreba negacije kojom je, već prema kontekstu, jednoga aktera predstavljao kao skromnu osobu, a drugoga je istim gramatičkim elementom predstavljao kao negativca. Snažan efekt znao je postići i dvostrukom negacijom.

Ovaj rad je, odgovarajući na istraživačko pitanje postavljeno u uvodnom dijelu, a koje je izravno vezano za sami cilj rada, pokazao da se autoru nikako nije moguće distancirati od teksta koji gradi, od njegovoga sadržaja, likova i ideologije kao njegove smislene vodilje. Očito je da Svetonijevi tranzitivni modeli Augusta identificiraju na jedan, a Nerona na drugi način, a ti modeli bili su njegovi vlastiti izbori; njima je stvarao specifična značenja u datim

kontekstualnim situacijama i upotrijebio kao sredstvo vlastite namjere – ideologije kojom je uticao na naše viđenje dvojice careva. Očit je snažan kontrast u prikazu careva u kojoj god ulozi sudionika bili. U svakom slučaju primjetno je ideološko razdvajanje careva što se da uklopiti u van Dijkov ideološki kvadrat.

Kao što smo mogli vidjeti, sasvim je moguće primijeniti principe savremene lingvistike iz vrlo jednostavnog razloga: i u drevnim vremenima pisci su se koristili istim leksičkim i gramatičkim sredstvima da izraze svoje misli i stavove kao i u dvadesetom stoljeću. Razlika je jedino u tome što je lingvistika razvila savremene pristupe tek u ovome stoljeću, pristupe kroz koje je otišla do vrlo detaljnih, minucioznih analiza upotrebe jezika za što antički pisci nisu znali. Uspoređivanje originalnog teksta s prijevodom bio bi također zanimljiv aspekt proučavanja Svetonijevih biografija jer bismo tek tada mogli jasno sagledati kako različiti jezici potpuno različitom leksičkom i gramatičkom aparaturom iznose sasvim isto značenje. Potpuno smo svjesni da sam rad podliježe mnogostrukoj kritici glede odabira podataka i njihove analize jer se, s obzirom na dužinu rada, nametnuo fragmentirani odabir podataka i njihova interpretacija. Ako je, pak, došlo do pragmatičnog tumačenja nekih jezičkih izraza, to se svakako javlja kao rezultat nastojanja da se pokaže kako nema teksta bez ideologije i kako nije moguće napisati niti činjenični prikaz nečijeg životopisa bez unošenja vlastitoga stava.

Primjena SFL analize specifična je i neuobičajena na antičkim tekstovima; zbog navike da se na njima primjenjuje tradicionalna analiza ukalupljena u obrasce deskriptivne gramatike, u toku izrade ovoga rada spontano se nametala potreba za stalnim uspoređivanjem ova dva analitička pristupa. Te usporedbe vode do određenih zaključaka; primjećujemo da je definisanje radnji iznijansirano i daleko detaljnije u SFL-u u odnosu na tradicionalni pristup u kojem su sve one pojednostavljeno nazvane „predikatima“. U SFL analizi radnje su imenovane „procesima“, dok su ostali rečenični elementi općenito nazvani „sudionicima“, a njihovo konkretnije nazivlje uvjetovano je sadržajem samoga procesa. Naročito je zanimljivo imenovanje sudionika od kojih procesi polaze; dok su u tradicionalnoj analizi svi oni nazvani „subjektima“, u SFL-u su nazive povukli iz značenja procesa. Tako su oni koji polaze od materijalnih procesa nazvani „akterima/agensima“, oni koji polaze od mentalnih procesa su „doživljači“, od verbalnih su „govornici“, od relacijskih „nositelji atribucije“ ili „identificirani“, a od egzistencijalnih su to „egzistenti“. SFL analiza nameće zaključak da postoji velika značenjska razlika između npr. subjekta i doživljača jer se iz subjekta, naročito van konteksta, ne da zaključiti gotovo ništa o tom sudioniku, izuzev činjenice da radnja od njega polazi. Ne može se zaključiti čak ni to da li on djeluje fizički, mentalno ili možda govori i sl. Takva je situacija i s predikatom. Iz samoga naziva ne zaključujemo da li se radi o sferi djelovanja,

svijesti, percepcije, govorenja i sl. Na jednak način, tj. kao sudionici od kojih procesi polaze, svoje su nazive dobili rečenični elementi na koje su procesi upućeni. (O procesima, sudionicima i okolnostima detaljnije smo govorili na 4. i 5. stranici rada, dok smo usporedbu sa sintaktičkom analizom dali na 5. str., a tematsku analizu na str. 10) Zaključujemo da SFL nudi istančaniju analizu rečenice zahvatajući i sam kontekst u okviru kojega se ona generirala, utičući na njega, mijenjajući ga i oblikujući upravo na isti način na koji kontekst oblikuje rečenicu pa i cijeli tekst.

U toku priprema za izradu članka nisam pronašla ni jednu studiju kritičko-diskurzivne prirode koja se bavi antičkim vladarima. S druge strane, postoje brojni CD prikazi usmjereni na savremene političare i državnike kao i na aktualne ideološke fenomene u politikama pojedinih zemalja. Takav je npr. politički rasizam kojim se bavi T. van Dijk ili migranske politike koje su, opet, predmet istraživanja R. Wodak. U Hrvatskoj također aktualna politička retorika privlači pažnju jezikoslovaca koji se bave diskursom politike i analizom jezičkih alatki koje se u njemu koriste, pa su urađene vrlo uspješne studije o političkom diskursu A. Plenkovića, J. Kosor., T. Karamarka i drugih; one su pokazale da se političari koriste različitim lingvističkim obrascima, upotrebom kraćih rečenica mirnijeg i staloženog tona, pozivanjem na zakone, demokratske procese odlučivanja u sukobu interesa, igranjem na kartu emocija i nacionalnih interesa, upotrebom metafora, hiperbola, deiktičkih riječi i sl. kojima stvaraju opravdanu prezentaciju vlastite političke pozicije.

Na ovakav način van Dijk (2006) analizira niz govora britanskog premijera T. Blera usmjerenih na opravdavanje rata s Irakom. Istaknuo je sljedeće retoričke strategije kojima se ovaj političar služio: isticanje opozicije *mi/oni*; negativno predstavljanje *njih*; omalovažavanje protivničke strane, navođenje *činjenica*, naglašavanje *naše* moći i moralne superiornosti, ideološka polarizacija *demokratija/nacionalizam*, ciljano koristi emocije svojih sugrađana itd. Fairclough (2000) se također bavio analizom retorike T. Blera, tj. lingvističkom formom njegovih političkih ideja ukazujući na to da je lingvistički instrumentarij zaista moćno sredstvo gradnje političkog diskursa. Sukladno tome, politička analiza bilo kojeg retoričkog istupanja nije moguća bez jezičke analize.

R. Wodak i M. Reisigl (2003) su, promatrajući i analizirajući migrantske politike nekih evropskih zemalja, uočili da mediji često grade predrasude i negativne stereotipove migranata i stranaca općenito, dajući time vjetar u leđa narastajućem rasizmu. U političkom diskursu pojedinih evropskih državnika dolazak migranata često se predstavlja kao jedna vrsta „prirodne katastrofe, kao lavina ili poplava“, povremeno se opisuje vojnom terminologijom i uspoređuje s „vojničkim aktivnostima, invazijama i sl.“, nečim čega se treba „bojati“, što treba „izbjeci“ Reisigl and Wodak (2005, p. 26).

Na temelju ovakvih promatranja i analiziranja jezičke upotrebe uviđamo kako govornici uspijevaju svojim diskursnim konstrukcijama prezentacije aktualne stvarnosti, ne samo prikazati, nego i učiniti prihvatljivim. Jezičkom manipulacijom vanjezička stvarnost, koja je često opasna po društvo, uspijeva se prikazati kao „normalna“, dok se kritičkom analizom ovakve upotrebe jezika razotkriva ono što je prešućeno i svjesno skriveno. Studije ovakvoga tipa korisne su upravo stoga što predočavaju na koji način se diskurs i ideologija prepliću u smišljenom i ciljanom stvaranju diskursnih konstrukcija.

IZVOR

C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum* (C. Suetoni Tranquilli Opera. Vol. 1, ed. M. Ihm, 1908).

LITERATURA

Bricko, M., Novaković, D., Salopek, D., Šešelj, Z., Škiljan, D. (1996) *Leksikon antičkih autora (Lexicon scriptorum antiquorum)*. Zagreb: Latina & Graeca i Matica hrvatska.

Budimir, M. i Flašar, M. (1963) *Pregled rimske književnosti*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Narodne republike Srbije.

Divković, M. (1900) *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*. 8. izdanje (reprint 1977) Zagreb: Naprijed.

Fairclough, N. (1989) *Language and Power*. London: Longman.

Fairclough, N. (2000) *New Labour, New Language?* London and New York: Routledge, 1st edition.

Fairclough, N. (2005.) *Analysing Discourse – Textual analysis for social research*, London and New York: Routledge.

Gortan, V., Gorski, O., Pauš, P. (1971) *Latinska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Halliday, M.A.K. & Matthiessen, C. (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.

Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.

Halliday, M.A.K. and Matthiessen (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. 4th ed. London and New York: Routledge. 509.

Hassan, R. (1989). *Linguistics, Language and Verbal Art*. Oxford: Oxford University Press.

Kristal, D. (1998) *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.

Marević, J. (2000) *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Martin, J.R. (2000). *Close reading: functional linguistics as a tool for critical discourse analysis*. In Unsworth, L (Ed). *Researching language in schools and communities. Functional linguistic perspectives* (pp. 275-302). London: Cassell.
- Meyer, M. (2001). *Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA*. In Wodak, R. & M. Meyer (Eds). *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 14-31) London: Sage Publications.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2005). *Discourse and discrimination: Rhetorics of racism and antisemitism*. Routledge.
- Tronski, I. M. (1951) *Povijest antičke književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Van Dijk, T. (2001). *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*. In Wodak, R. & M. Meyer (Eds). *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp.95-120). London: Sage Publications.
- Van Dijk, T. (2006) *Discourse and Manipulation*. *Discourse and Society* 17(2), 359 – 383.
- Van Dijk, T. (2006) *Ideologija. Multidisciplinarni pristup*. Zagreb:- Golden marketing i Tehnička knjiga.
- Vratović, V. (1977) *Rimska književnost*. U: Sironić, M. i Vratović, V., ur. *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost.
- Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M. & Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wodak, R. (2001). *What CDA is about*. In Wodak, R. & M. Meyer (Eds). *Methods of Critical Discourse Analysis* (pp. 1-13). London: Sage Publications.
- Wodak, R. (2002) *Aspects of Critical Discourse Analysis*, in *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*, 36, pp. 5-31.
- Wodak, R., & Reisigl, M. (2003). "Discourse and Racism". In: D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton (Eds): *The handbook of discourse analysis* (pp. 372–397). Massachusetts: Blackwell Publishers.